

Ute i världen

Maksim Gorkij

Ute i världen

Maksim Gorkij

 SAGA
EGMONT

Maksim Gorkij

Ute i världen

Bemyndigad översättning från ryskan
av
E. Weer

SAGA Egmont

Ute i världen

Översatt av E. Weer

Originaltitel: *В людях*

Originalspråk: ryska

Omslagsfoto: Heritage Image Partnership Ltd / Alamy Stock Photo
Copyright © 1918, 2021 Maksim Gorkij och SAGA Egmont

Alla rättigheter förbehålles

ISBN: 9788728187463

1. e-boksutgåva
Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med förlaget samt med författaren.

www.sagaegmont.com

Saga är en del av Egmont. Egmont är Danmarks största mediekoncern och ägs till fullo av Egmontfonden, som donerar knappt 13,4 miljoner euro årligen till utsatta barn.

I.

Jag var ute i världen och hade plats som »passpojke» i ett skomagasin vid stadens storgata.

Min principal var en liten trind karl med grådaskigt, suddigt ansikte, gröna tänder och blacka, grumliga ögon. Jag hade fått för mig, att han var blind, och för att övertyga mig om det gjorde jag grimaser.

— Grina inte, sade han med låg men barsk röst.

Det var obehagligt, att de där grumliga ögonen sågo mig, fast de inte tycktes se — kanske patron endast gissade sig till att jag grimaserade?

— Grina inte, sa jag, upprepade han ännu tystare, nästan utan att röra de tjocka läpparna.

— Klia inte händerna, knarrade den låga rösten i mitt öra. Du har plats i en förstklassig affär vid stadens förnämsta gata, kom ihåg det. Passpojken skall stå som en staty vid dörren.

Jag visste inte vad en staty var, och jag fick inte klia mina händer — både händer och armar voro täckta av röda fläckar och sår, och klådan var ohygglig.

— Vad hade du för dig hemma? frågade patron och tittade på mina händer.

Jag berättade det, och han runkade på huvudet. Det var klotrunt, och det gråa håret satt som smetat fast vid det.

— Handla med lump det är sämre än både tiggeri och tjuveri, sade han föraktfullt.

Icke utan stolthet upplyste jag:

— Men jag stal också.

Han lade händerna på kontorspulpeten, såg mig förskräckt i ansiktet och väste:

— Va ... ad? Vad stal du?

Jag berättade.

— Bah, sånt räkna vi inte. Men kom ihåg: om du stjäls skodon eller pengar här hos mig, så lagar jag du kommer in på straffanstalten för minderåriga.

Han sade detta helt lugnt, jag blev rädd och började tycka än sämre om honom.

Utom patron fanns det två till i butiken: min kusin Sasja Jakovov och första bokhållarn, en fjäskig, sötsliskig och rödkindad ung man. Sasja ståtade i brun bonjour, skjortbröst, halsduk och långbyxor, var högfärdig och såg ner på mig.

Då morfar kom med mig till patron och bad Sasja hjälpa och undervisa mig, tog Sasja på sig en pösig min och förklarade:

— Men då måste han också komma ihåg, att han skall lyda mig.

Morfar lade sin hand på mitt huvud och böjde ner det.

— Du lyder honom, hör du, han är äldre än du och förmer än du.

Och Sasja blängde med sina glosögon och förmanade:

— Kom ihåg vad morfar har sagt.

Och ända från första dagen började han kujonera mig.

— Kasjirin, glo inte så där! förehöll honom patron.

— Jag ... jag glör inte, svarade Sasja och sänkte huvudet, men patron hade kommit i farten och gick på:

— Stå inte och se tjurig ut heller, kunderna kan ju tro, att vi har en oxe i butiken.

Bokhållarn skrattade vördnadsfullt, patron drog munnen på sned och såg ful ut, och Sasja dök blodröd i ansiktet ned bakom disken.

Jag tyckte inte om att höra på sådant där prat; de begagnade en mängd ord jag inte förstod, och ibland föreföll det mig, att de talade ett främmande språk.

Då en kvinnlig kund trädde in, tog patron händerna ur fickorna och strök sina mustascher, ett klibbigt leende spred sig över hans ansikte, och kinderna rynkade sig, men de blinda ögonen förblevo sig lika. Bokhållarn rätade på sig och tryckte armarna intill sidorna, Sasja blinkade förskräckt och visste inte var han skulle göra av sina glosögon, jag stod vid dörren, kliade oförmärkt mina händer och iakttog.

Bokhållarn knäböjde framför damen och provade på henne med konstigt utspärrade fingrar. Hans händer darrade, och han rörde så försiktigt vid damens fot som om han varit rädd att bryta benet av henne, trots att det var helt bastant, påminde om en butelj med halsen nedåt.

En gång ryckte en dam undan foten och pep till:

— Usch vad ni kittlar mig!

— Det är ... bara artighet, bedyrade bokhållarn ivrigt.

Det var löjligt att se hur han fumlade kring damens ben, och för att inte brista i skratt vände jag ansiktet mot dörrens glasruta. Men lusten att se på var oemotståndlig, jag var alltför road av bokhållarns fasoner, på samma gång jag tänkte, att jag aldrig skulle kunna spärra ut fingrarna så där artigt, så fermt sätta skor på andras fötter.

Ofta brukade patron gå in i det lilla kontoret innanför butiken och kalla dit Sasja, och bokhållarn blev ensam med kunden. En gång då han expedierade en rödhårig dam och råkade snudda vid hennes ben, kysste han sina fingertoppar.

— Usch då, en sådan skälm ni är! utbrast damen.

Han blåste upp kinderna och sade:

— Mmu! ...

Jag råkade i en sådan skrattparoxysm, att jag lutade mig mot dörrhandtaget för att inte ramla omkull, dörren flög upp, och jag körde huvudet mot rutan, som gick i bitar. Bokhållarn stampade i golvet åt mig, patron dunkade mig i huvudet med sin signetring, Sasja ruskade mig i öronen, och då vi gingo hem på kvällen, sade han i sträng ton:

— Du kan bli bortkörd för det där strecket, du. Vad var nu det där att skratta åt?

Och han förklarade för mig, att om bokhållarn slog an på damerna, så gick affären bättre.

— Damen kanske inte behöver skor, men kommer och köper ett par ändå, bara för att få se på bokhållarn. Och det begriper inte du! Av dig har man då bara bekymmer och besvär ...

Jag blev stött — ingen hade besvär av mig och han allra minst.

På morgonen väckte mig kokerskan, en storväxt, argsint kvinna, en timme tidigare än honom; jag borstade patrons, bokhållarns och Sasjas skodon och kläder, tände samovaren, bar in ved till alla kakelugnar och skurade kökskärlen. I butiken sopade jag golvet, dammade, lagade te. Bära hem varorna till kunderna hörde också till mina åligganden. Medan jag hade min middagsrast, passade Sasja på dörren, och som han fann befattningen under sin värdighet, grälade han på mig:

— Latmask! Här skall en ann få träla för dig ...

Jag fann min tillvaro dyster och tråkig. Jag hade varit van vid ett fritt liv, hade från morgon till kväll drivit omkring på Kunavinos sandiga gator, utefter Okas stränder, på fält och i skog. Jag saknade mormor och kamraterna, jag hade ingen att tala med, och livet visade mig sin fula avigsida och förbittrade mitt sinne.

Icke sällan hände, att en kund gick utan att köpa något, och då kände de där tre sig förnärmade. Patron stoppade

sitt söta leende i fickan och kommenderade:

— Kasjirin, lägg undan varorna!

Och så grälade han:

— Tvi så hon har bökat till, det svinet! Hon tycker det blir långsamt att sitta hemma, käringen, och därför går hon och drar i butikerna. Vore hon min hustru, skulle hon få se på annat ...

Hans hustru, skinntorr, svartögd och stornäst, stampade med fötterna åt honom och röt som åt en dräng.

Ofta sedan de med artiga bugningar och älskvärda ord följt någon dam ur kundkretsen till dörren, sade de oförsämdheter om henne, och hos mig vaknade då alltid en lust att springa ifatt damen och berätta henne hur de talade om henne.

Jag visste naturligtvis, att människor i allmänhet tala illa om varandra, men de där tre talade illa om alla utan undantag och på ett sätt som om de själva fått betyg på att vara ofelbara och utsetts till domare över mänskligheten. Många avundades de, men om inga talade de gott, och de visste något fult om varenda människa.

En gång inträdde i butiken en ung dam med rosiga kinder och glänsande ögon; hon var klädd i en rundskuren sammetskappa med svart skinnkrage, och hennes ansikte stack upp ur skinnet likt en förtjusande blomma. Hon kastade kappan till Sasja och stod där så än vackrare. En blågrå sidenklänning satt som gjuten på den ståtliga figuren, i öronen blixtrade briljanter, och jag kände mig förvissad om att detta var själva guvernörskan. Hon mottogs mer än vanligt vördnadsfullt, alla tre bockade och fjäsade och sprungo om varann i butiken som tokstollar.

Men sedan hon hade valt ut ett par dyrbara kängor och gått, klatschade patron med tungan och sade:

— Det där stycket!

— En aktris — då vet man! sade bokhållarn i föraktfull ton.

Och de började berätta varann om damens älskare, om hennes orgier.

Efter middagen lade sig patron att sova i det lilla rummet innanför butiken, och jag öppnade en dag hans guldklocka och droppade ättika i urverket. Det roade mig obeskrivligt, då han sedan kom ut i butiken med klockan i handen och bekymrat muttrade:

— Vad vill det här säga? Klockan immar sig. Det har jag då aldrig sett förr. Måtte väl inte betyda något?

Trots allt spring i butiken och allt arbete hemma höll jag bokstavligen på att somna av ledsnad om dagarna, och allt oftare tänkte jag: vad skall jag hitta på att göra, så att de kör bort mig?

Snöiga människor hastade stumma förbi butiksfönstren, jag fick för mig, att de voro bjudna på begravning och hade försinkat sig och nu försökte hinna ifatt likprocessionen. Hästarna arbetade sig mödosamt igenom snödrivorna med sina lass. I kyrkan bakom butiken ringde klockorna melankoliskt — det var i stora fastan. Vart klockslag kändes som ett slag i huvudet av en kudde, det gjorde inte ont, men man blev yr och konstig av det.

En gång, då jag höll på att öppna en nyssankommen varulåda på gården, kom kyrkvakten fram till mig, en liten krokig gubbe, klädd i trasor och ledlös som om han varit gjord av trasor.

— Hör du, vill du stjäla ett par galoscher åt mig? föreslog han.

Jag teg. Han satte sig på en tom låda, gäspade och gjorde korstecknet över munnen.

— Vill du, säg?

— Det är synd att stjäla, upplyste jag.

— Och ändå stjäls det. För resten, jag är gammal, tänk på det!

Han var trevligt olik de människor jag levde ibland; jag kände, att han var fullt övertygad om min beredvillighet att stjäla, och jag gick in på att räcka honom ett par galoscher genom lättrutan åt gården.

— Det var bra, sade han helt lugnt, utan att visa någon glädje. Du lurar mig väl inte? Nej nej, jag ser på dig, att du inte lurar mig.

Han satt ett ögonblick tyst och hasade med stövelsulan på den våta, smutsiga snön. Så tände han en lerpipa.

— Men tänk om jag lurar dig? skrämde han mig plötsligt. Om jag tar de där galoscherna och går till patron med dem och säger, att du sålt dem åt mig för en halv rubel? Vad då? De kosta över två rubel, och du har sålt dem för en halv. För att köpa namnam, he?

Jag såg på honom i stum förfäran, alldeles som om han redan gjort vad han hotade med, och han fortsatte att tala med låg, snörvlande röst, allt under det han stirrade ner på sin stövel och pustade ut blåa rökmoln:

— Tänk om det nu är så, att det är patron som har satt i mig det här: prova pojken åt mig, hur pass stor tjuv han är. Hur går det då, tror du?

— Jag ger dig inte galoscherna, sade jag ond och förskräckt.

— Du har redan lovat mig, så du måste.

Han grep min hand, drog mig till sig, knackade med sin kalla knoge på min panna och fortsatte:

— Hur kunde du så där utan vidare ge dig till att säga: ta bara!

— Du bad själv.

— Jag kan be om mycket jag. Om jag ber dig att plundra kyrkan, gör du det då? Inte får man tro på vem som helst så där. Ack, så enfaldig du är!

Han knuffade mig ifrån sig och reste sig upp.

— Jag behöver inga stulna galoscher, jag är ingen herre och begagnar inte galoscher. Det var bara ett skämt av mig. Men för din beskedlighets skull skall du få följa med mig upp i klockstapeln i påsk och ringa i klockan och se på stan.

— Den har jag sett.

— Uppifrån klockstapeln är den vackrare.

Plumsande i snön försvann han bakom kyrkan, och jag stod och såg efter honom och undrade ängsligt: skämtade gubben verkligen, eller var han skickad av patron att pröva mig? Det var kusligt att gå in i butiken igen.

Sasja kom utspringande på gården och röt:

— Vad är det här för söl av dig?

I ett plötsligt anfall av ursinne rök jag på honom med mina skabbiga knytnävar.

Jag visste, att han och bokhållarn bestulo patron; de gömde kängor och skor i kaminröret, och när de sedan lämnade butiken, stoppade de rovet i ytterrocksärmarna. Jag ogillade dem och kände mig rädd, jag mindes patrons hotelse.

— Du stjal du? frågade jag Sasja.

— Inte jag, det är bokhållarn, förklarade han strängt för mig. Lyd, säger han, och jag måste lyda, annars låter han mig umgälla det. Patron? Han har varit biträde själv, så han förstår. Och du håller mun!

Under det han talade, såg han sig i spegeln och jämkade på halsduksrosetten, varvid han spretade med fingrarna på alldeles samma vis som bokhållarn. Han lät mig beständigt känna sin överlägsenhet och sin makt över mig, röt åt mig med basröst, och när han gav mig befallningar, sträckte han ut handen med en avfärdande gest. Jag var längre och starkare än han, men gänglig och otymplig, och han var undersätsig, mjuk och hal. Han imponerade på mig med sin bonjour och sina långbyxor, men det var ändå något

obehagligt och löjligt hos honom. Han hatade kokerskan, en egendomlig människa — det var omöjligt att komma underfund med om hon var snäll eller elak.

— Vad jag tycker bäst om i världen är slagsmål, sade hon och spärrade upp sina svarta, blixtrande ögon. Vilka som slåss gör mig detsamma: om det är tuppar eller hundar eller karlar.

Och om tuppar eller duvor råkade i slagsmål på gården, slängde hon sitt arbete och iakttog striden genom fönstret stum och orörlig. Om kvällarna brukade hon säga åt mig och Sasja:

— Varför sitter ni och hänger, pojkar? Slåss ett tag! Sasja blev ond.

— Jag är ingen pojke för dig, fånstina, jag är andra bokhållarn.

— Prat, för mig är du en pojke, så länge du inte är gift.

— Du är så dum så!

— Den onde är klok, men ändå tycker Gud inte om honom.

Hennes ordstäv förargade Sasja särskilt. Han retades med henne, och hon blängde föraktfullt på honom och sade:

— Tvi dig, din kackerlacka!

Ibland försökte han övertala mig att smörja in hennes ansikte med skosmörja eller sot, när hon sov, sticka knappnålar i hennes huvudkudde eller på något annat sätt »skämta» med henne. Men jag var rädd för kokerskan, och för övrigt var hon lättsövd; hon vaknade ofta, tände lampan och satte sig upp i sängen och tittade bort i vråarna. En gång kom hon och väckte mig och bad med hes röst:

— Jag kan inte sova, Leksejka, jag är så rädd, prata med mig!

Halvsovande började jag berätta henne något, och hon satt tyst och vaggade på kroppen. Jag tyckte det luktade vax och rökelse av hennes feberheta kropp, och jag fick för

mig, att hon snart skulle dö. Ja, kanske hon nu på ögonblicket skulle falla framstupa på golvet och dö! Av förskräckelse började jag tala med hög röst, men hon tystade mig:

— Sch! Annars vaknar patrasket och tror, att du är min fästman.

Hon satt hopsjunken, med händerna instuckna mellan de vassa knäna. Hennes bröst var alldeles platt, och under det grova linnet putade revbenen ut likt banden på en gistnad tunna. En lång stund satt hon tyst, men så viskade hon plötsligt:

— Jag önskar jag finge dö, allting är så ängsligt.

— Sov nu! avbröt hon mig till sist, rätade upp sig och försvann ljudlöst, likt en grå skugga.

»Häxan» kallade henne Sasja bakom hennes rygg.

— Säg det rätt i ansiktet på henne, föreslog jag honom.

— Tror du jag är rädd?

Men så rynkade han pannan och tillfogade:

— Nej, i ansiktet på henne säger jag det inte. Kanske hon verkligen är en häxa!

Hon var sur och ilsken mot alla, och inte heller mig visade hon minsta välvilja; klockan sex på morgnarna drog hon mig i benen och skrek:

— Opp med dig! Du skall hugga ved! Du skall tända samovaren! Du skall skala potatis!

Sasja vaknade och brummade:

— Vad gatar du för? Jag skall säga åt patron, att man inte får sova för dig.

Hon slängde till honom en ilsken blick ur sina rödkantade ögon, där hon tunn och knotig snodde omkring i köket.

— Valp där! Vore du min, skulle du allt få dig ett nyp.

Sasja svor till åt henne, och på vägen till butiken förklarade han för mig:

— Vi måste laga, att hon blir bortkörd. Vi ska ta och oförmärkt hålla salt på all maten, för är maten för salt, blir hon bortkörd. Eller också fotogen. Törs du inte?

— Gör det själv.

— Fega stackare! fnös han.

Kokerskan dog mitt för våra ögon. Just som hon lutade sig ner för att lyfta upp samovaren, satte hon sig handlöst i golvet, alldeles som om någon givit henne en stöt för bröstet, sedan föll hon på sidan med armarna utsträckta, och blodet började forsa ur hennes mun.

Bägge förstodo vi genast, att hon hade dött, men gripna av fasa stirrade vi länge på henne utan att säga ett ord. Till sist rusade Sasja ut ur köket, jag gick darrande och ställde mig invid fönstret, i ljuset. Patron kom in, hukade sig ner, kände med fingret på kokerskans ansikte och sade så:

— Hon är verkligen död. Vad vill det säga?

Och han började korsa sig inför en liten bild av Nikola Undergöraren i ett hörn av rummet, och sedan kommenderade han utåt förstugan:

— Kasjirin, spring efter polisen!

En poliskonstapel kom, tittade litet, fick drickspengar och gick; därpå uppenbarade han sig ånyo, åtföljd av en åkare, och de togo kokerskan emellan sig och buro ut henne på gatan. Patrons fru tittade in genom dörren.

— Tvätta av golvet, befallde hon mig.

Och patron sade:

— Det var bra att hon dog på kvällen.

Jag förstod inte varför det var bra. Då vi lagt oss, sade Sasja i ovanligt mild ton:

— Släck inte lampan, hör du.

— Är du rädd?

Han drog täcket över huvudet och låg länge tyst. Natten var så ljudlöst stilla som om den lyssnat till något, väntat på något, och mig föreföll det, att i nästa sekund skulle

klockorna börja klämta, hela staden komma på fötter och alla börja springa om varann i vild förvirring.

Sasja stack näsan över täcket och föreslog lågmält:

— Hör du, ska vi inte ta och lägga oss på ugnen bredvid varann?

— Det är så varmt på ugnen.

Han teg litet och sade sen:

— Tänk så knall och fall, du! Det var nog en häxa. Jag kan inte sova.

— Inte jag heller.

Han började berätta om de döda, hur de stiga upp ur sina gravar och vid midnatt irra omkring i staden och leta efter huset där de bott.

— De döda minns bara staden, sade han viskande, gatan och huset minns de inte längre.

Det blev allt tystare och mörkare. Sasja lyfte på huvudet och frågade:

— Vill du att vi ska titta i mitt skrin?

Jag hade länge varit nyfiken på vad han hade i sitt skrin. Han hade det låst med hänglås och öppnade det alltid under stora försiktighetsmått, och om jag försökte kasta en blick i det, frågade han barskt:

— Vad vill du för slag?

Jag samtyckte, och han satte sig upp i sängen och befallde mig ställa skrinet vid hans fötter. Nyckeln hade han hängande om halsen bredvid dopkorset. Efter en hastig blick bort mot kökets mörka vrår låste han med högtidlig min upp skrinet, blåste på locket som om det varit hett och lyfte så slutligen på det och tog upp några omgångar linne.

Skrinet var till hälften fyllt med apoteksaskar, brokiga tepapper, blanksmörjedoser och sardinburkar.

— Vad är det där för slag?

— Du skall få se.

Han lade benen i kors kring skrinet och lutade sig över det, gnolande på en psalmmelodi.

Jag väntade att få se leksaker. Jag hade aldrig haft några och kunde inte riktigt låta bli att avundas dem som hade, fast jag ju låtsades förakta sådana barnsligheter. Tanken att Sasja, som var så stor, ägde leksaker förtjuste mig, på samma gång jag ju mycket väl förstod, att han var litet generad och gömde dem.

Han öppnade den översta asken och tog fram ett par glasögonsbågar, satte dem på näsan och såg strängt på mig.

— Det gör ingenting, att det inte är glas i dem, det är i alla fall glasögon.

— Låt mig få se!

— De passa inte för dina ögon. De är för mörka ögon, och du har ljuså, sade han med hög, myndig röst, men tystnade tvärt och kastade en förskräckt blick omkring sig.

I en blanksmörjedosa lågo en mängd knappar av olika slag, och han förklarade stolt:

— Jag har samlat allihop på gatan. Ensam. Det är trettiosju stycken.

I en tredje ask lågo stora mässingsnålar också upphittade på gatan, vidare klackjärn, somliga trasiga, andra hela, skospännen, ett dörrhandtag av mässing, en trasig käppkrycka av ben, en hårkam, en »Dröm- och orakelbok» och ännu en mängd andra saker av samma värde.

Under min lumpsamlartid skulle jag lätt kunnat samla tio gånger mera sådant där skräp på en månad. Sasjas saker ingåvo mig en känsla av besvikenhet och plågsamt, förläget medlidande med honom. Han synade emellertid noga var sak och strök den ömt med handen, hans tjocka läppar stodo halvöppna, de utstående ögonen hade ett förtjust

uttryck, men glasögonen gjorde hans barnsliga ansikte löjligt.

— Vad skall du med allt det där?

Han kastade en sneglande blick på mig genom glasögonen och frågade med sin målbrottsdiskant:

— Vill du jag skall ge dig något av det?

— Nej, det behöver du inte.

Tydligen stött över min vägran och min brist på intresse för hans skatter teg han ett ögonblick, men därpå föreslog han halvviskande:

— Tag handduken, så ska vi torka av alltihop, det har blivit dammigt.

Då sakerna torkats av och lagts tillbaka, stälpte han omkull sig i sängen med ansiktet mot väggen. Det hade börjat regna, det droppade från taket, och vinden tjöt i fönstret.

Med ansiktet mot väggen sade Sasja:

— Vänta bara, när det blir torrt i trädgården, skall jag visa dig något, så du kommer att baxna.

Jag teg och lade mig.

Efter några sekunder for Sasja upp, spände naglarna i väggen och gallskek:

— Jag är rädd ... Gud vad jag är rädd! Herre, förbarmadig! Vad är det?

Även jag blev utom mig av fasa — jag tyckte, att kokerskan stod vid fönstret med ryggen åt mig, framåtlutad och med pannan mot rutan, som hon brukade stå, när hon såg på hur tupparna slogos.

Sasja snyftade, skrapade naglarna mot väggen och sparkade med benen. Jag steg upp, och famlande och osäkert som om jag trampat på glödande kol gick jag utan att se mig om bort och lade mig bredvid honom.

Sedan vi snyftat oss trötta, somnade vi.

Några dagar därefter var det en helgdag och butiken hölls öppen endast till middagen. Vi åto middag hemma, och då patron lagt sig att sova på maten, vinkade Sasja hemlighetsfullt åt mig.

— Kom!

Jag förstod, att jag skulle få se det där som skulle komma mig att baxna.

Vi gingo ut i trädgården. På en smal jordremsa mellan två hus stod ett dussin gamla lindar. De mäktiga stammarna voro täckta med en fäll av grön moss, de nakna, svarta grenarna spretade stelt, och mellan dem hängde ett och annat skatbo. Utom dessa lindar fanns ingenting i trädgården, varken buskar eller gräs; jorden på gångstigarna var hårt tilltrampad och svart som sot, mellan de vissna fjolårslöven sågos kala fläckar, grönslammiga som stillastående vatten.

Sasja gick bort till ett hörn av staketet mot gatan stannade under en lind och blängde med sina utstående ögon mot granngårdens skumma fönsterrutor. Därpå satte han sig på huk och krafsade undan en hög löv, en grov rot blottades och invid den två tegelstenar, djupt nerslagna i marken. Han lyfte upp dem, och under dem uppenbarade sig ett stycke takplåt, under plåten en fyrkantig bräda, och till sist blottades för mina blickar ett stort hål under roten.

Sasja tände en tändsticka och med den en ljusstump, som han stack ned i hålet.

— Titta! sade han till mig. Var inte rädd bara ...

Själv var han tydligen rädd. Ljusstumpen darrade i hans hand, han var blek, munnen gapade, hans ögon fuktades, och den fria handen smög han sakta bakom ryggen. Hans rädsla meddelade sig åt mig, jag tittade försiktigt ner under roten, som bildade tak åt gropen. På dess botten hade Sasja tänt tre små lågor, och de fyllde grottan med ett blåaktigt sken. Den var ganska rymlig, ungefär så djup som ett

ämbar, men vidare, dess väggar voro helt och hållet täckta av brokiga glasbitar och porslinsskärvor. I mitten, på en upphöjning klädd med blått bomullstyg, stod en liten kista, överklistrad med stanniolpapper och till hälften höljd av ett brokigt tygstycke, och under tygstycket framstucko ett par gråa fågelben och ett ruggigt sparvhuvud. Bakom kistan reste sig ett altare, på altaret låg ett mässingskors, och där brunno tre vaxljusstumpar i ljusstakar omlindade med silver- och guldpapper.

Ljusslagorna böjde sig mot grottans öppning, och det glimmade matt därinne. En lukt av vax, förruttnelse och jord slog emot mig, och ett skimmer i alla regnbågens färger dansade för mina ögon. Jag kände en pinsam förvåning, och den tog överhand över rädslan.

— Är det bra? frågade Sasja.

— Vad skall det vara till?

— Det är ett gravkapell, förklarade han. Är det likt?

— Jag vet inte.

— Sparven är liket. Kanske det blir relikier av hans ben, för han är en martyr, han har lidit oskyldigt.

— Hittade du honom död?

— Nej, han kom inflygande i vagnslidret, och jag lade min mössa över honom och strypte honom.

— Varför det?

— Å, inte för något.

Han såg mig i ögonen och frågade på nytt:

— Är det bra?

— Nej.

Han lutade sig ned över grottan, täckte hastigt över den med brädan och slog ned tegelstenarna i marken med järnplåten, och därpå reste han sig, borstade smutsen av knäna och frågade i bister ton:

— Varför tycker du inte om det?

— Det är synd om sparven.

Han såg på mig med orörliga ögon likt en blind, gav mig en knuff för bröstet och skrek:

— Dumbom! Det är av avund du säger, att du inte tycker om det. Var det kanske bättre det där du hade gjort i trädgården vid Kanatnajagatan?

Jag mindes min berså och svarade med övertygelse:

— Ja det vill jag lova, att det var bättre!

Sasja slängde av sig rocken, kavlade upp skjortärmarna, spottade i händerna och föreslog:

— Säger du det, så ta vi och slåss då!

Jag hade inte lust att slåss, jag kände mig beklämd och olustig och tyckte min kusins förbittrade ansikte var otäckt att se.

Han rusade på mig, gav mig en puff för bröstet med huvudet, kastade omkull mig, satte sig gränsle över mig och skrek:

— Liv eller död!

Men jag var starkare än han och hade blivit alldeles ursinnig, och efter en minut låg han framstupa på marken med händerna om huvudet och rosslade. Förskräckt försökte jag resa honom, men han slog ifrån sig med armar och ben. Ännu förskräcktare drog jag mig undan en bit, utan att veta vad jag skulle taga mig till. Han lyfte på huvudet.

— Jo nu har du ställt till! sade han. Här kommer jag att ligga, ända tills patron får se mig, och då skall jag klaga på dig, och då blir du bortkörd.

Både länge och väl gick han på, svor och hotade; jag blev ond, sprang bort till grottan, lyfte undan stenarna, kastade kistan med sparven över staketet ut på gatan, rev ned hela inredningen i grottan och ställde mig att stampa i den.

— Där fick du!

Sasja betedde sig egendomligt under min framfart. Han hade satt sig upp, och med halvöppen mun och rynkade

ögonbryn iakttog han mig stum, och då jag slutat, reste han sig sävligt, skakade av sig jorden, kastade rocken över axeln och sade lugnt och olycksbådande:

— Vänta du! Jag hade gjort det där med flit för din räkning — det är trolldom med i't. Vad säger du om det?

Jag blev alldeles stel invärtes och hade så när satt mig i förskräckelsen. Han gick utan att se sig om, och hans lugn blott ökade min fasa.

Jag beslöt att i morgon dag fly från staden, från patron, från Sasja och hans trolldom, från hela detta otäcka, bedrägliga liv.

Då den nya kokerskan nästa morgon väckte mig, skrek hon till:

— Du min skapare! Så du ser ut i synen.

Trolldomen har börjat, tänkte jag.

Men kokerskan brast ut i ett så hejdlöst skratt, att jag inte kunde låta bli att själv dra på munnen. Jag kastade en blick i hennes spegel. Mitt ansikte var översmetat med sot.

— Är det Sasja?

— Nej det är jag! gäckades kokerskan.

Jag började borsta skodonen och stack in handen i en sko — en knappnål fastnade i mitt ena finger.

— Jaså, där ha vi hans trolldom!

I alla skodonen satt det knappnålar, så skickligt fästade, att de stucko mig rätt i händerna. Till sist tog jag ett ämbar kallt vatten och höll det med innerlig tillfredsställelse över huvudet på trollkarlen, som ännu sov eller låtsades sova.

Icke dess mindre kände jag mig illa till mods. Jag såg beständigt för mig kistan med sparven, de gråa, krökta benen, den melankoliskt uppstickande vaxgula näbben och allt glittret och skimret liksom av en regnbåge, som håller på att upplösas. Kistan växte, fågelns klor växte, skälvde och krökte sig, fingo liv.

Jag beslöt att fly redan samma kväll, men så inträffade något. När jag före middagen skulle värma kålsoppan på fotogenköket, lät jag av tankspriddhet soppan koka upp, och då jag skulle släcka lågan, välte jag omkull kastrullen över mina händer, och så blev jag skickad till sjukhuset.

Jag minns sjukhuset som en hemsk mardröm. Ett stort, tomt rum gungade omkring mig, gråa och vita figurer i svepskjortor kastade sig, hostade och stönade, en lång karl med ögonbryn som liknade mustascher gick omkring på kryckor, riste sitt långa, svarta skägg och brummade:

— Jag skall anmäla det!

Sängarna påminde om likkistor, de sjuka, som lågo utsträckta på rygg, liknade döda sparvar. De gula väggarna vaggade, taket böljade likt ett segel, golvet gick i vågor, och raderna av sängar svängde upp och ner, utanför fönstren stucko grenarna ut som spöknippen, och det var som om någon hotfullt hade skakat dem.

I dörren piruetterade ett smalt, rödhårigt spöke, lyfte på sin svepskjorta och pep:

— Jag vill inte vara hos tosingarna.

Och karlen på kryckor röt över hans huvud:

— Jag skall anmäla ...

Morfar, mormor, ja alla människor hade alltid sagt mig, att på sjukhus ta de livet av folk, och jag var viss om att nu var det ute med mig. En kvinna i glasögon och i svepskjorta även hon kom fram till mig och skrev något på en svart tavla över min huvudgård. Kritan smulade sig, och det ramlade ner bitar på mitt huvud.

— Vad heter du? frågade hon.

— Ingenting.

— Du har väl ett namn?

— Neej.

— Var inte dum nu, då får du stryk.

Jag hade redan dessförinnan varit övertygad om att jag skulle få stryk och brydde mig därför alltså inte om att svara henne. Hon fnös som en katt, och ljudlöst som en katt försvann hon.

Man tände två lampor, deras gula lågor lyste upp under taket som ett par blinkande ögon och bländade mig med sitt sken.

Borta i ett hörn sade någon:

— Ska vi ta och spela kort?

— Hur skall jag kunna spela med bara en hand?

— Ja visst, de ha ju knipsat av dig armen.

Jag tänkte genast: ja så, de ha huggit armen av honom för att han spelat kort. Vad komma de att göra med mig, innan de ta livet av mig?

Det brände och slet i mina händer alldeles som om någon dragit benen ur köttet. Jag började gråta av smärta och förskräckelse, och för att ingen skulle se mina tårar, slöt jag ögonen, men tårarna pressade sig fram under ögonlocken och rullade utför tinningarna och in i öronen.

Natten kom, alla lade sig ned på bäddarna och drogo de gråa täckena över sig, med var minut blev det tystare, endast borta i en vrå mumlade någon:

— Det går åt skogen, han är ett kräk, och hon är ett kräk

...

Om jag skulle skriva ett brev till mormor och be henne komma och röva mig från sjukhuset, medan jag ännu hade livet i behåll? Men jag kunde ju inte skriva, händerna voro obrukbara, och ingenting hade jag att skriva på. Skulle jag försöka att smita härifrån?

Nattstillheten blev allt djupare, det kändes som om den skulle vara evigt. Jag smög ned fötterna på golvet och gick mot dörren. Den stod halvöppen, i korridoren satt någon på en träbänk under en lampa, som lyste på ett grått, rufsigt

huvud i ett moln av rök. Ett par mörka ögonhålor riktades emot mig. Jag hann inte gömma mig.

— Vem är där? Kom hit!

Rösten var lågmäld och lät inte farlig. Jag gick fram och såg ett runt ansikte inramat i kortklippt — hår över hjässan var det längre och stod som en gloria av silver. Vid mannens bälte hängde en nyckelknippa. Hade han haft längre skägg och hår, skulle han ha varit lik aposteln Petrus.

— Jaså, är det de brända händerna? Vad stryker du omkring mitt i natten för? Har du lov till det?

Han blåste ut en mun rök i ansiktet på mig, lade en varm hand om min hals och drog mig till sig.

— Är du rädd?

— Jaa.

— Alla är rädda här i början. Men ni ha ingenting att vara rädda för. Jag ser till att ingenting ont händer någon. Vill du röka? Nå låt bli då. Det är för tidigt för dig att börja ... Var har du far och mor? Har du varken far eller mor? Nå det går för sig ändå — du tar dig nog fram dem förutan, bara du inte är en hare. Begriper du?

Jag hade inte på länge träffat människor, som kunde tala enkelt och vänligt, i begripliga ord — jag njöt utsägligt av att lyssna till honom.

Då han lett mig tillbaka till min säng, bad jag honom:

— Sitt hos mig!

— Det kan jag göra, tyckte han.

— Vem är du?

— Jag? Jag är soldat, en riktig, kaukasisk soldat. Och i krig har jag varit, det förstår det. Soldaten är till för att kriga. Jag har slagits med ungrare, tsjerkesser, polacker i långa banor. Men krig är en otäck sak, du gosse.

Jag slöt ögonen för en minut, och när jag öppnade dem igen, satt mormor i en svart klänning, där soldaten hade

suttit, och han stod brevid henne och sade:

— Titta, är alla de dina döda kanhända?

I salen lekte solen — förgyllde allt och gömde sig och tittade så åter strålande in, alldeles som ett skälmaktigt barn.

Mormor lutade sig ned över mig och frågade:

— Hur är det, duvan lilla? Ha de fördärvat dig? Jag har minsann sagt åt honom, den där rödhåriga rackarn ...

— Jag skall genast laga, att allt blir klart, sade soldaten och gick, och mormor torkade tårarna ur ansiktet och sade:

— Han är från våra trakter, den där soldaten, från Balachna.

Jag trodde alltjämt, att jag drömde. Doktorn kom, förband mina brännsår, och så — åkte jag i en droska med mormor genom gatorna. Hon berättade:

— Morfar han är alldeles som från vettet, så girig är han — det är otäckt att se. Och för inte länge sen snöt buntmakar Chlist, en ny vän han fått, en hundrarubelsedel ur hans psaltare. Ett sånt spektakel det blev — oj då!

Solen sken klart, molnen simmade över himlen likt vita fåglar. Vi åkte på en brädbro över Volga, det brakade i isen, vattnet skvalpade under bräderna. På den röda kyrkan vid marknadstorget lyste de förgyllda korsen. Vi mötte en bredmynt gumma med en knippa sammetsmjuka pilkvistar i handen, våren nalkades, snart var det påsk.

Hjärtat började skälva som lärkvingar i bröstet.

— Jag tycker så mycket om dig, mormor.

Det förvånade henne inte, hon svarade helt lugnt:

— Det är för att jag är en anhörig, fast utan skryt sagt främmande tycker också om mig, Guds heliga moder vare pris.

Småleende tillfogade hon:

— *Snart* får hon glädje — Sonen uppstår från de döda. Men Varjusja, dotter min ...

Hon tystnade.

II.

Morfar träffade jag ute på gården. Han låg på knä och spetsade en stör med en yxa. Då han fick syn på mig, höjde han yxan som om han tänkt slunga den i huvudet på mig, så lyfte han på mössan och sade i gäckande ton:

— God dag, ers höga nåde. Har man tagit avsked ur tjänsten nu? Nå red sig så gott han kan då. Jo nii ...

— Vi vet, vi vet, inföll mormor hastigt och slog med handen åt honom. Vi forsatte in, och under det hon gjorde i ordning samovaren, berättade hon:

— Det är alldeles slut för morfar nu. Han hade litet pengar, och alltsammans lånade han ut åt sin gudson Nikolaj mot ränta, men han måtte inte ha tagit skriftligt på det eller hur det nu var — i alla fall har han mist allt vad han ägde, pengarna är borta. Och det är bara för att vi inte ha hjälpt de fattiga, inte haft hjärta för de elända. Vår Herre tänkte han: varför skulle jag göra Kasjirins gott? Så tänkte Vår Herre och tog allt ifrån oss.

Hon kastade en blick omkring sig och tillfogade:

— Jag försöker ju blidka Vår Herre så gott jag kan, så att han inte skall fara för hårt fram med gubben. Om kvällarna sen det blivit mörkt går jag ut och ger tysta allmosor av det lilla jag kan förtjäna. Om du vill, ska vi gå i kväll, jag har pengar.

Morfar trädde in, kisade med ögonen och frågade:

— Ämnar ni äta här?

— Det är inte av din mat, sade mormor, men om du vill, kan du ju sitta ner med oss, det räcker nog åt dig också.

Han satte sig vid bordet.

— Häll i ... sade han tyst.

Allt i rummet var sig likt, endast mammas vrå gapade tom, och på väggen över morfars säng satt ett papper, på vilket med stora bokstäver stod präntat:

»Jesus Frälsare! Vare ditt heliga namn med mig alla dagar och timmar av min levnad!«

— Vem har skrivit det där?

Morfar svarade ej. Mormor väntade litet och sade sedan med ett småleende:

— Det där papperet är värt hundra rubel.

— Det angår inte dig! röt morfar. Du skall inte få en smul efter mig, jag skall ge alltihop åt andra.

— Du har ingenting att ge, och när du hade, gav du inget, svarade mormor lugnt.

— Tig! väste morfar.

Här var allt sig likt.

Borta i ena hörnet låg Kolja och sov i en klädkorg. Han vaknade, lyfte litet på ögonlocken och tittade på oss. Han hade blivit ännu mera grå och vissen. Han kände inte igen mig, vände sig stum åt andra sidan och slöt ögonen.

Ute på gatan väntade mig sorgliga nyheter. Vjachir var död, Chabi hade givit sig av in till staden, Jas hade blivit lam i benen, han kunde inte gå. Den svartögde Kostroma meddelade mig allt detta och tillfogade i förbittrad ton:

— De dö allihop pojkarna.

— Men det är ju bara Vjachir som har dött.

— Sak samma, den som är borta från gatan, han är som död. Man hinner bara bli vän med en pojke och vänja sig vid honom, så skickas han antingen i arbete eller också dör han. På vår gård, hos Tsjesnokovs, bor det ett nytt folk nu — Jevsejenkos; pojken, Njusjka, är inte så oäven. Två systrar har han, den ena är liten ännu, den andra är halt och går med krycka, men det är en vacker flicka.

Han funderade litet och tillfogade:

— Tsjurka och jag är förälskade i henne och gräla jämt.
— Med henne?
— Nej, varför skulle vi det? Oss emellan. Med henne händer det sällan.

Jag visste naturligtvis, att större pojkar och även män förälska sig, visste även den brutala meningen i det. Jag blev obehagligt berörd, tyckte synd om Kostroma och såg generat på hans knotiga ansikte med de ilskna svarta ögonen.

Den halta flickan fick jag se på kvällen samma dag. På väg utför trappan till gården tappade hon sin krycka och stannade hjälplöst och tog tag om ledstången med sina genomskinliga händer, tunn och bräcklig. Jag ville taga upp kryckan, men fumlade länge förgäves med mina lindade händer, och hon skrattade tyst, där hon stod ovanför mig.

— Vad är det med dina händer?
— Jag har bränt mig.
— Och jag haltar! Är du från den här gården? Har du legat länge på sjukhuset? Jag har legat där lä ...änge.
Och med en suck tillfogade hon:
— Mycket länge.

Hon var klädd i en blåprickig vit klänning, gammal men ren, det slätkammade håret låg i en kort, tjock fläta över hennes axel. Hennes ögon voro stora och allvarsamma, och i deras lugna djup brann en blå låga, som lyste upp det magra, spetsnästa ansiktet. Hon smålog vänligt, men jag tyckte inte om henne. Hela hennes bräckliga gestalt tycktes liksom säga:

— Var snäll och rör mig inte.
Hur hade kamraterna kunnat förälska sig i henne?
— Jag har varit halt länge, berättade hon beredvilligt, och det lät nästan som om hon velat skryta. En grannhustru har förhäxat mig, hon blev osams med mamma och förhäxade mig på elakhet Var det otäckt på sjukhuset?